

Що таке логопедія ?

Логопедія - наука про порушення розвитку мовлення, його подолання і запобігання йому засобами спеціального корекційного навчання і виховання.

У перекладі з грецької воно означає "виховання мовлення" і є одним із розділів корекційної педагогіки. Предметом логопедії є вивчення закономірностей навчання і виховання осіб з порушеннями мовлення і пов'язаними з ними відхиленнями в психічному розвитку. Психологічною основою методик корекції порушення мовлення у дітей є теорія мовлення і мовленнєвої діяльності, що реалізується в її основних видах: слухання, говоріння, читання, письмо. Ці види мовленнєвої діяльності є основними для взаємодії людей у процесі вербального спілкування.

Завдання логопеда в ЗДО

Вчителем-логопедом двічі на рік проводиться діагностичне вивчення стану мовленнєвого розвитку дошкільників. Результати фіксуються у журналі відвідування дітьми групи (відомості про стан звуковимови дітей). За результатами вересневого обстеження комплектуються корекційні групи для дітей з мовленнєвими порушеннями з діагнозами: Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, загальний недорозвиток мовлення, решту дітей з мовленнєвими порушеннями взято на облік вчителя-логопеда та ведеться консультативна робота з батьками.

З метою усунення мовленнєвих порушень планується корекційна робота з дітьми за такими напрямками:

- розвиток фонематичного слуху;
- формування навичок правильної звуковимови;
- корекція та формування звуків;
- збагачення та уточнення словникового запасу;
- розвиток граматичних умінь та навичок;
- робота над лексико-граматичною стороною мовлення;
- розвиток діалогічного, монологічного і зв'язного мовлення;
- розвиток загальної дрібної моторики.

При підборі і систематизації ігор за тематичним принципом у роботі з дітьми-логопатами, крім вирішення мовленнєвих завдань педагог працює над розвитком психічних процесів.

Вчитель-логопед використовує різні методи та прийоми щодо корекції мовленнєвих порушень у дітей.

Таблиця засвоєння дітьми звуків мови

Дитина росте та розвивається. Відповідно відбувається розвиток її мовлення. Основними структурними компонентами мовлення є: звуковий склад, словник та граматична будова. Стосовно розвитку кожного з компонентів Ви ознайомилися в розділі “Вікові особливості мовленнєвого розвитку дитини”. Пам’ятайте, що кожна дитина – індивідуальна, особлива і, відповідно, загальний та мовленнєвий розвиток у різних дітей може мати деякі відмінності. Одні діти у віці 4-5 років вже чітко вимовляють усі звуки нашої мови, а в інших відмічається порушення вимови більшості звуків. Пропонуємо Вам таблицю, в якій наведений орієнтовний порядок засвоєння дітьми звуків нашої мови.

ВІК ДИТИНИ	ЗВУКИ МОВИ
Від 1 до 2 років	А, О, Е, М, П, Б
Від 2 до 3 років	У, І, И, Т, Д, В, Ф, Г, К, Х, Н, Й
Від 3 до 4 років	С, З, Ц
Від 4 до 5 років	Ш, Ж, Ч, Щ
Від 5 до 6 років	Л, Р

Вікові особливості мовлення дошкільників

Перший рік життя.

1-2 міс. Дитина починає спілкування з дорослим. Малюк намагається спілкуватися за допомогою міміки та активних рухів. Посміхається при спілкуванні з дорослим. Виникає “комплекс пожвавлення”. З 3-4 міс. повертається на голос дорослого. З 3-

6 міс. з'являється гуління, яке відрізняється від початкового різноманітністю звуків. Подовжуються ланцюжки звуків та з'являються сполучення губних звуків з голосними (па, ба, ма). Відбувається перехід до наступного етапу – лепету, який є дуже важливим в розвитку малюка. В період лепету (6-8 міс.) окремі артикуляції поєднуються в певній послідовності. Відбувається повторне промовляння складів (ба-ба-ба, ма-ма-ма). Спочатку дитина повторює звуки, а пізніше вона починає наслідувати звукам дорослого.

Одночасно з лепетом малюк починає проявляти емоційні скрикування, проявляти радість або невдоволення. Промовляючи гучні звуки дитина намагається привернути до себе увагу або виявляє спротив, коли їй щось не подобається. В цей час з'являється здатність до наслідування. Малюк вже може наслідувати дії, наприклад: махати ручкою на прощання, плескати в долоні. В період 6-12 міс. лепет складається з 4-5 та більше складів. Дитина повторює склади, змінює інтонацію. У деяких дітей в цьому віці з'являються перші слова.

2- 3 РОКИ

У дитини 3-го року життя активно формується фразове мовлення. Згодом в мовленні з'являються прості речення. Словниковий запас складає близько 100 слів, до 3-х років зростає до 500 слів. Малюк розуміє і правильно виконує двоетапну інструкцію («піді в кухню і принеси чашку»), вірно використовує займенники «я», «ти», «мені», речення будує з двох слів.

До двох років дитина вже засвоює звуки: П, Б, М, Ф, В, Т, Д, Н, К, Г, Х. Свистячі звуки (С, З, Ц), шиплячі (Ш, Ж, Ч, Щ), сонорні (Р, Л) вона зазвичай пропускає або замінює. Засвоює поняття «один», «багато». Дитина розуміє значення дій в різних ситуаціях («покажи, хто сидить, хто спить»), значення прийменників в звичній конкретній ситуації («на чому ти сидиш?»).

Діти охоче слухають оповідання, казки, вірші, які вперше виводять їх за межі безпосереднього спілкування з дорослими, дають їм відомості про те, чого вони ще не бачили. У два роки малюк має уявлення про призначення речей домашнього вжитку та особистої гігієни, правильно їх використовує. Мовні надбання дітей стимулюють позитивні зрушення у їх психічному розвитку, позначаються на всіх психічних процесах (відчуттях, сприйманні, мисленні, пам'яті). У перші три роки в дитини розвиваються всі функції мови, а з нею і мислення.

Діти в цьому віці починають засвоювати граматичну будову мовлення:

- засвоюють відмінкові закінчення,
- узгоджують прикметник з іменником,
- використовують деякі прийменники (на, у),
- оволодівають навичками використання в мовленні форм однини та

множини іменників.

Починає формуватися діалогічне мовлення.

3 - 4 РОКИ

Діти 4-го року життя здебільшого користуються в мовленні простими (непоширеними і поширеними) реченнями. Поступово починають користуватись складними реченнями. Розвиток мовлення дітей 3-4 років відбувається особливо швидко. Як правило, дитина до 4-х років майже засвоює свою рідну мову. Активний словник малят від 3 до 4 років зростає буквально не щодня, а щогодини, приблизно до 100 нових слів за місяць. Якщо в 3 роки дитині для спілкування досить кількох сотень слів, у 4 роки ця цифра досягає 1000— 1500 слів.

Діти починають правильно вимовляти:

- свистячі звуки: С, З, Ц,
- шиплячі: Ш, Ж, Ч,

Фонематичні процеси недостатньо сформовані. Діти можуть плутати звуки схожі за звучанням та артикуляцією.

Дитина

- називає своє ім'я, стать і вік;
- розуміє значення простих прийменників,
- виконує завдання типу «поклади кубик під чашку», «поклади кубик в коробку»,
- вживає в реченні прості прийменники і сполучники тому що, якщо, коли.
- опановує множину іменників і дієслів. Малюк розуміє прочитані короткі розповіді і казки з опорою на картинки і без них, може оцінити свою і чужу вимову, ставить запитання про значення слів. В лексиконі малюка з'явиться нове запитання: "Для чого?", "Чому?", яке вказує вже на достатньо високий рівень розвитку не лише його мови, але й мислення. Адже він вимагає пояснень причинно-наслідкових зв'язків явищ. Наші "дорослі" пояснення не завжди зрозумілі для дитини, але приносять їй задоволення.

П'ятий рік життя.

Словниковий запас дитини досягає 1500-2000 слів. В своїх висловлюваннях вона використовує майже усі частини мови, вживає прислів'я, приказки, загадки, узагальнюючі слова («одяг», «тварини», «квіти»), називає широке коло предметів і явищ довкілля (день, ніч, частини тіла і т.д.). У словах і реченнях вже не зустрічаються перестановки звуків і складів, слів та їх пропуски. Виняток становлять деякі «важкі» незнайомі слова.

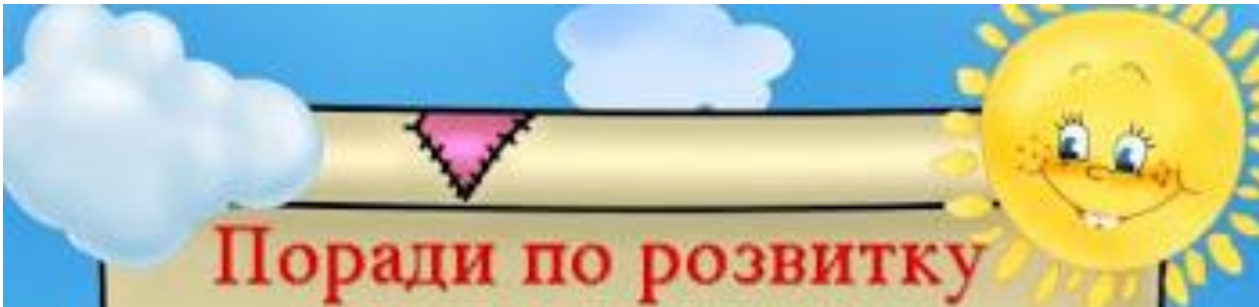
В цей час відбувається інтенсивний розвиток граматичної будови мовлення, але дитина ще може допускати граматичні помилки: не завжди правильно використовувати відмінкові закінчення, іноді неправильно узгоджувати між собою слова.

В цьому віці діти самостійно:

- починають висловлювати особисту думку з приводу якихось подій, розмірковують про оточуючі предмети, події;
- вміють самостійно складати розповіді з п'яти – восьми речень описового та сюжетного характеру, використовуючи наочність;
- беруть участь у діалогах, не намагаючись перетворити їх у монологи;
- відповідають на телефонні дзвінки, запам'ятовують і передають прості повідомлення; можуть повторити речення з семи-десяти слів;
- переказують казки, повторюють невеликі вірші, хоч інколи ще потребують навідних питань чи підказки дорослого;
- виділяють перший і останній звуки в словах, інтонаційно виділяють заданий звук у словах, добирають слова із заданим звуком.
- У більшості дітей в цьому віці покращується звуковимова: правильно вимовляють свистячі звуки [с, з, ц], починають вимовляти шиплячі звуки [ш, ж, ч], але ще можуть замінювати їх один-одним, наприклад, «шапка – сапка», «жовтий – зовтий». Звук [р] в цьому віці діти ще можуть замінювати на [й', л] або [л'], наприклад, «рак – йак», «риба – либа», «пиріг – пиліг».

Шостий рік життя.

До кінця шостого року життя активний словник дитини складає від 2500 до 3000 слів. Висловлювання дитини стають більш повними та точними. В п'ятирічному віці діти самостійно складають розповідь, переказують казку, що говорить про оволодіння одним з найважчих видів мовлення – монологічним мовленням. В висловлюваннях дитини з'являються складні речення (Тато дивився телевизор, а ми з мамою читали цікаву книгу). В мовленні дитини з'являються слова, що позначають якість предметів, матеріал з яких вони зроблені (паперовий літак, дерев'яний стіл). Дитина використовує синоніми та антоніми. Дитина вже правильно узгоджує іменники з іншими частинами мови. В мовленні п'ятирічних дітей з'являються присвійні прикметники (собача лапа, заячі вуха), складні прийменники (з-за, з-під). В цьому віці дитина вже оволодіває різною складністю складової структури слів: не пропускає склади, не переставляє їх місцями. Значно покращується звуковимова. Більшість дітей вже правильно вимовляють шиплячі звуки (ш, ж, ч) та звуки р, рь. Але у деяких дітей ще можуть відмічатися заміни тих чи інших складних звуків, або спотворення їх правильної вимови.

Поради по розвитку мовлення дитини

- Розмовляйте з дитиною про те, що ви робите з нею разом, про те, що вона бачить і чує довколо себе, про ваші плани на сьогоднішній день.
- Давайте малюку прості вказівки, повторюючи прості речення.
- Допомагайте дитині розширювати словниковий запас і засвоювати нові речові конструкції, для цього читайте і роздивляйтесь разом з нею книжки з малюнками, спонукаючи повторювати прочитане або розказане.
- Будьте хорошим слухачем. Надайте дитині можливість договорити те, що вона хотіла розповісти.
- Намагайтесь не перебивати її, виправляючи вимову і порядок слів, адже вона і сама на слух врешті решт сприймає правильну вимову.
- Обов'язково дивіться на дитину, коли вона розмовляє, показуючи, що уважно слухаєте і її слова для вас важливі.

На допомогу батькам

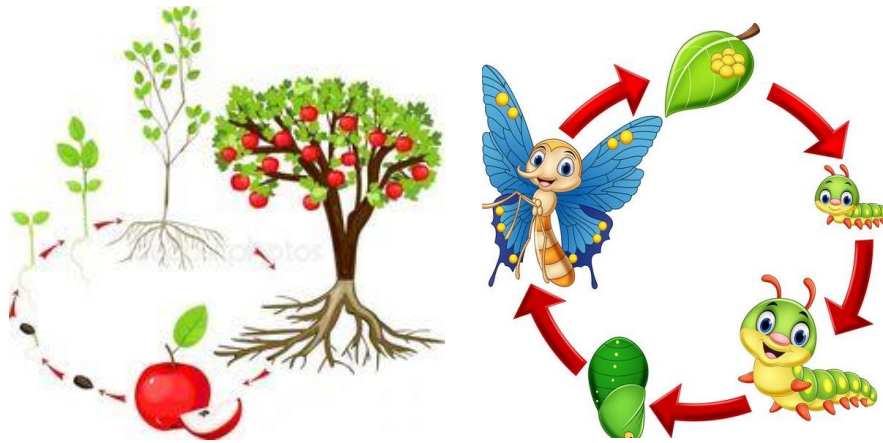
«Мовленнєві ігри по дорозі до дитячого садочка»

Шановні батьки!

Кожен ранок Ви відводите свою дитину до дитячого садочка. Щоб ваш шлях був цікавим та веселим, я раджу придумувати багато цікавих ігор: як рухливих, так і для розвитку мовлення. Хочу з Вами поділитися деякими мовленнєвими іграми:

«Що з чого складається?» Стілець складається зі спинки, сидіння та ніжок. Сорочка складається з рукавів, комірця, кишень та гудзиків.

«Хто ким був раніше?» Курочка була раніше курчатком, а ще раніше яйцем. Риба була раніше мальком, а ще раніше – ікринкою, метелик був коконом, а ще раніше – гусінню. Яблуко раніше було квіточкою.

«Що загального?» Що загального може бути в яблука та кубика? Вони можуть бути червоними. Що загального у ялинки та кактуса? В них є голки. Що загального у пташки та літака? В них є крила.

«Що трапиться, якщо...» Що трапиться, якщо не зачинити холодильник? Що трапиться, якщо залишити ввімкнену воду? Слухайте поради своєї дитини! Деяким ви здивуєтесь самі. Така гра вчить мислити дитину.

«Один – багато» Стілець – стільці, лікар – лікарі, людина – люди, стіл – столи.

«Назви лагідно» Кіт – котик, дім – домок, лялька – лялечка, машина – машинка.

«Я знаю п'ять імен» Дитина плескає в долоні – Таня, Софія, Богдан, Оля, Діма. Назвати можна не тільки імена – назви тварин, квітів, види посуду, меблі тощо.

«Узагальнюємо» Ви називаєте: береза, дуб, клен. Дитина повинна узагальнити – це дерева. Чашка, ложка, виделка – це посуд. Літак, вертоліт, дирижабль – це транспорт (уточнюємо який саме - повітряний)

«Антоніми» Високий – низький, важкий – легкий, вгору – вниз, чорний – білий і т.д.

«Аналогії» Назвіть дитині предмет, а вона придумає аналогії, які у неї виникли з цим предметом. Наприклад: склянка – скло, білка – горішки, зайчик – морква, льотчик – літак, книга – картинки.

«Консервуємо» Скажіть дитині, що у вас є трьохлітрова банка, в яку ви будете консервувати всі слова на звук [М], наприклад: мишка, машина, моль, морква, магазин, медуза, морозиво.

«Що зайве?» Мама каже: «У садочку ростуть: яблуко, персик, бегемот, малина». Дитина називає зайве або плескає в долоні, коли почує зайве слово.

«Я бачу щось...» Я бачу щось червоне – шукаємо очима всі червоні предмети та називаємо їх. Можна змагатися – хто побачить більше червоних (зелених, круглих) предметів.

«Загадуємо слово» Малюк загадує будь-яке слово. Мама за допомогою запитань намагається дізнатися – що це. Наприклад: воно їстівне? У нього є крила? Це любить їсти зайчик? Потім можна помінятися місцями.

Вплив розвитку дрібної моторики на формування мовлення дошкільників

Формування правильної вимови у дітей – це складний процес, дитині потрібно навчитися керувати своїми органами мовлення, сприймати звернення до неї мовлення, здійснювати контроль за мовленням оточуючих та власним. В роботі з дітьми (а особливо з тими, що вже мають порушення мовлення) велику увагу необхідно приділяти розвитку функції дрібних м'язів рук. Рухи рук тісно пов'язані з мовленням, вони є одним з факторів його формування. Зв'язок рухів руки з мовленням був відмічений ще в 1928 році. Пізніше, на основі спеціально проведених дослідів було висунуто думку про те, що рухи пальців рук стимулюють розвиток центральної нервової системи і прискорюють розвиток мовлення дитини.

Тренування рухів пальців рук дітей покращує не тільки рухові можливості дитини, а й розвиток психічних і мовних навичок. У свою чергу, формування рухів руки тісно пов'язано з розвитком рухового аналізатора і зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів та ін.

Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуальної готовності до шкільного навчання. Недарма в багатьох школах України існують, так звані, співбесіди, тестування під час яких серед інших завдань дитині пропонуються завдання на визначення рівня розвитку дрібної моторики. Дитина, що має високий рівень розвитку дрібної моторики, вміє логічно мислити, в неї достатньо розвинуті пам'ять, увага, зв'язне мовлення.

Недостатній розвиток зорового сприймання, уваги та, зокрема, дрібної моторики, призводить до виникнення негативного ставлення до навчання.

Саме тому робота з розвитку дрібної моторики повинна починатися задовго до вступу у школу. Батьки, які приділяють певну увагу вправам, іграм, різноманітним завданням на розвиток дрібної моторики та координації рухів руки вирішують одночасно декілька проблем: по-перше, впливають на загальний інтелектуальний розвиток дитини, по-друге, покращують розвиток мовлення малюка, по-третє, готують його до оволодіння навичок письма.

З самого раннього віку необхідно починати роботу з розвитку дрібної моторики. Вже в ранньому дитинстві можна виконувати масаж пальчиків, впливаючи тим самим на активні точки, які пов'язані з корою головного мозку. В ранньому та молодшому дошкільному віці необхідно виконувати прості вправи, які супроводжуються віршованим текстом (наприклад "Сорока"), не забувати про розвиток елементарних навичок самообслуговування: застібання та розстібання гудзиків, зав'язування шнурків і т. п. і, звичайно, в старшому дошкільному віці робота з розвитком дрібної моторики та координації рухів руки має стати важливою частиною підготовки до школи.

Пам'ятайте, що малюкам пропонуються вправи у спрощеному варіанті, доступні їх віку. Більш старшим дітям завдання можна ускладнювати.

Робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно, адже саме тоді буде досягнений вагомий ефект від цих спеціальних вправ. Завдання з розвитку рухів пальців рук повинні приносити дитині радість, не повинні викликати перевтомлення. Велике значення в цих іграх-вправах має текст. Він має бути веселим, доступним для дітей даного віку. Необхідно пояснювати значення тих чи інших рухів чи положень пальців, зацікавлювати дітей у виконанні цих рухів, створювати сприятливий емоційний настрій.

Як розвивати дрібну моторику?

- ❖ Розминати пальцями пластилін, глину.
- ❖ Катати по черзі кожним пальчиком камінці, намистинки, шарики.
- ❖ Нанизувати намистинки на тоненьку стрічку, робити намисто.
- ❖ Стискати та розтискати кулачки.
- ❖ Робити м'які кулачки, які можна легко розжати і в які дорослий може просунути свої пальці; та міцні, які не розтиснеш.
- ❖ Двома пальцями руки (вказівним та середнім) “ходити” по столу, спочатку повільно, а потім швидко, наче вони біжать. Вправа проводиться спочатку правою, а потім лівою рукою.
- ❖ Показувати окремо тільки по одному пальчику.
- ❖ Барабанити, постукувати всіма пальцями обох рук по столу.
- ❖ Махати в повітрі тільки пальцями, не рухаючи долонею.
- ❖ Плескати в долоні тихо і голосно, в різному темпі.
- ❖ Нанизувати великі гудзики на нитку.
- ❖ Зав'язувати вузлики на мотузці.
- ❖ Застібати гудзики, гачечки, замочки, закручувати кришки, заводити механічні іграшки.
- ❖ Закручувати шурупи, гайки.
- ❖ Ігри з конструктором, мозаїкою, кубиками.
- ❖ Складання матрьошок.
- ❖ Малювання у повітрі.
- ❖ Ігри з піском, водою.
- ❖ Малювати, розфарбовувати, штрихувати.
- ❖ Різати ножицями.

Артикуляційна гімнастика

Жабки

Рот трохи відкрити. Посміхнутись, губи розтягнути так, щоб було видно верхні зуби. Утримувати таке положення під лічбу 10-15 секунд.

Жабка їсти захотіла, враз взялась вона за діло — наловила аж сім мух, тому й рада: рот — до вух!

Віслучок

Рот трохи відкритий. Губи у посмішці. Кінчик язика за нижніми зубами. Протяжно вимовляти звук І-і-і.

Віслучки малі: — І-і-і...

Паслися в траві: — І-і-і

Бублик

Витягнути губи вперед, округлити, як привимовлянні звука О.

Як навколо об'їси, серединки не проси.

Ми такі гостинці: дірка в серединці.

Хоботок

Витягнути губи сильно вперед, напружити, як при вимовлянні звука У.

В зоопарку ми були, там великі є слони.

А маленький Раві привітався з нами.

Хобот свій він витягав,

«Всім привіт!» — немов казав.

Щоб йому відповісти, хоботок зроби і ти.

Краще губи витягай,

Раві швидше привітай.

Мавпочки

Широкий кінчик язика вставити між верхньою губою та зубами, потім між нижньою губою та зубами. Слідкувати, щоб губи та нижня щелепа не рухались, язик не звужувався.

В зоопарк пішли малята —

там веселі мавпенята.

Мавпенят тих залюбки

вам покажуть малюки.

Гребінець

Посміхнутись, закусити кінчик язика зубами. Рухати язиком вперед-назад, наче «причісуючи» його зубами.

Язичок я зубками прикушу,

язичок я зубками причешу.

Ну, а щоб волоссячко розчесати,
справжній гребінець треба мати.

Трактори

З силою і протяжно видувати повітря через зімкнені губи так, щоб вони вібрували (чутно звук, схожий на «бр-р-р»).

Якщо повітря виходить, не спричиняючи вібрації губ, можна злегенька підштовхнути нижню губу пальцем.

Цю саму вправу можна виконувати з просунутим між губами язиком.

Дружно у поле ідуть трактори,
землю орати будуть вони.

«Бр-р-р!» — співають веселі пісні,
раді роботі і раді весні.

Дихальна гімнастика

Надути щоки. Повільно, плавно випускати повітря через губи, витягнуті вперед.

Дихальна вправа "Хом'як"

Поперемінно надувати щоки.

Дихальна вправа "Футбол"

Губи витягнуті вперед. Здувати ватну чи пінопластову кульку на протилежний край столу. Слідкувати, щоб видихуваний струмінь повітря був цілеспрямованим, а щоки не надувались.

Дихальна вправа "Бульбашки"

Рот трохи відкрити. Широкий кінчик язика впирається у нижні зуби. Посередині язика покласти соломинку для коктейлю, кінець якої опустити у склянку з водою. Дути у соломинку так, щоб утворювались бульбашки. Слідкувати, щоб губи були нерухомими і щоки не надувались.

Дихальна вправа "На гойдалці"

На нитці прикріпити різнокольорові паперові фігурки ляльок (квіти, листочки, сніжинки тощо). Дитині потрібно силою видихуваного повітря розгойдувати їх.

Дихальна вправа "Свищик"

Підготувати чисту пляшечку. Кінчик язичка висунути так, щоб він торкався горлечка пляшечки. Зі звуком «ф-ф-ф» плавно видихати повітря у пляшечку.

Дихальна вправа "Фокус"

Рот трохи відкритий. Губи в посмішці. Язик розслаблений, у формі «лопатки» лежить на нижній губі. На кінчик язика покласти фігурку (метелика, квіточка, квадратик), різко здувати її, спрямовуючи повітряний струмінь уперед.
Ускладнення. Рот широко відкрити. Широкий язик вигнути у формі «чашечки». Покласти на кінчик носа ватку, здувати її, спрямовуючи струмінь повітря вгору. Слідкувати, щоб видихуваний струмінь повітря проходив посередині язика, а щоки не надувались.

Дихальна вправа "Повітряна кулька"

Надувати повітряні кульки, дитячі гумові іграшки: дитина набирає повітря через ніс і повільно з достатньою силою видихує його через рот в отвір іграшки.

Дихальна вправа "Зігріємо ручки"

Зліпити уявну снігову бабу, а потім дихати у долоні, вимовляючи звук «х-х-х», ніби зігрівати їх.